

5.Вишняк А. Исторические регионы Украины // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2015, 2 с.33

6.Гансова Е. А. Теорія управління безпекою соціальних систем. Одеса.2010.

Єфтені Наталія Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного і трудового права національного університету «Одеська морська академія»

УДК 316

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СТАНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

В статті зазначено, що трансформація української держави та суспільства, призвела до складної соціально-політичної та соціально-економічної ситуації. В таких умовах проблеми соціального захисту і забезпечення стають найбільш актуальними.

Звертається увага, на те що українське суспільство зіштовхнулося з проблемами, які призвели до значного розширення, різкої поляризації доходів та майнової диференціації населення. Проаналізовано моделі соціальної політики і відзначено, що в українській державі потрібно виробити нові ефективні моделі соціальної політики, які зможуть повернути довіру до органів влади.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна держава, громадянське суспільство

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СТАНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА

В статье указано, что трансформация украинского государства и общества, привела к сложной социально-политической и социально-экономической ситуации. В таких условиях проблемы социальной защиты и обеспечения становятся наиболее актуальными.

Обращается внимание на то, что украинское общество столкнулось с проблемами, которые привели к значительному расслоению, резкой поляризации доходов и имущественной дифференциации населения. Проанализированы модели социальной политики и отмечено, что в украинском государстве нужно выработать новые эффективные модели социальной политики, которые смогут вернуть доверие к органам власти.

Ключевые слова: социальная политика, социальное государство, гражданское общество

THE ROLE OF THE SOCIAL POLICY IN THE STATEMENT OF THE SOCIAL GOVERNMENT

The article pointed out that the transformation of the Ukrainian state and society has led to a complex socio-political and socio-economic situation. In such circumstances, the problem of social protection and are the most relevant.

Attention is drawn to the fact that Ukrainian society is faced with the problems that have led to significant stratification, sharp polarization of incomes and property differentiation of the population. Analyzed model of social policy, and noted that the Ukrainian state need to develop new effective model of social policy, which will be able to restore confidence in the authorities.

Keywords: social policy, welfare state, civil society

Сьогодні Україна рухається в напрямку розбудови соціальної держави. В статті 1 Конституції України зазначено, що Україна є соціальною державою [2]. Україна як соціальна

держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди у суспільстві. Основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї [4].

Крім того, в статті 22 Загальної декларації прав людини 1948 року, зазначено, що кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення та на здійснення необхідних для підтримання її гідності та для вільного розвитку її особистості прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави [1].

Соціальна держава прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов для існування, соціального захисту, рівної можливості до самореалізації. Соціальна політика виступає найбільш значимою сферою суспільства і пов'язана з задоволенням потреб та реалізацією інтересів населення. Вона охоплює всі аспекти життя людей, тобто пов'язана з поліпшенням умов праці і побуту, здійсненням принципу соціальної справедливості, соціальним захистом і гарантіями населення, проблемами зайнятості, задоволення матеріальних і духовних потреб людини, вдосконаленням національних відносин тощо.

Метою роботи є з'ясування специфіки соціальної політики та її ролі у формуванні соціальної держави з урахуванням умов, за яких соціальна політика формується та функціонує.

Соціальна політика – це політика, яка регулює соціальну сферу життєдіяльності суспільства. Вона пов'язана з діяльністю держави, громадських організацій і благодійних фондів і спрямована на задоволення потреб та реалізацію інтересів населення.

Проблема соціальної політики розглядається і досліджується в різних галузях соціально-гуманітарних наук – в філософії, праві, економіці, політології. В соціології також значна увага приділяється даній проблематиці, оскільки соціальна політика в першу чергу пов'язана з соціальною сферою суспільства, її специфікою та основними елементами. Для цілісного розуміння феномену соціальної політики необхідно враховувати зміст усіх її компонентів на різних рівнях функціонування суспільства. Соціальна політика держави залежить від форми державного устрою, розвитку громадянського суспільства, моделі соціальної держави та типу соціальної політики, історичних та соціально-економічних умов розвитку держави.

Розглядаючи даний феномен необхідно відмітити, що для вітчизняної соціології ця проблематика достатньо нова, тоді як на Заході вивченню даного феномену приділялася увага з 19 ст.

Проблеми розвитку суспільства, різних сфер його життєдіяльності вивчалися Г. Спенсером, Е. Дюркгеймом, К. Марксом, Т. Парсонсом, Р. Мертоном. Л. Козером, Н. Меннінгом, Р. Тітмусом і Г. Еспінг-Андерсеном. Окремі аспекти соціальної політики розглядали В. Гречихін, А. Здравомислов, В. Ядов.

Питанням визначення ролі соціальної політики присвятили роботи О. Грішнова, Є. Головаха, І. Григор'єва, Т. Семигіна, Е. Лібанова, О. Плахова, В. Семиноженко, В. Скуратівський, В. Троцинський, П. Шевчук. В Україні проблеми соціальної політики та справедливості досліджували О. Стегній, А. Михненко, А. Сіленко, В. Дерєга, О. Іванова.

Найбільш ранній підхід щодо типології соціальної політики здійснив Р. Пінкер, який запропонував наступні моделі:

- остаточна модель, яка передбачає, що допомога надається лише тим групам населення, які її потребують. А кошти з бюджету держави на реалізацію соціальних функцій

виділяються за остаточним принципом;

- інституційна модель, за якої держава перерозподіляє наявні ресурси з метою задоволення потреб усіх прошарків населення. Але оскільки перерозподіл ресурсів з максимальною ефективністю неможливий, в країнах з такою моделлю будуть існувати прошарки населення, які потребуватимуть додаткових послуг.

Цікавим є підхід запропонований Р. Титмусом, який в роботі «Соціальний розподіл соціального захисту» виділяє наступні моделі соціальної політики:

- остаточна модель (або ліберальна), в якій головна роль відводиться громадським і благодійним організаціям, а роль держави значимою тимчасово і тоді, коли соціальні інститути не виконують функції, або виконують не ефективно. Соціальна допомога за даною моделлю надається лише тим індивідам, які не в змозі себе забезпечувати. Остаточний принцип даної моделі передбачає побудову соціального захисту населення на самозахисті і через «надання можливості протистояти соціальним ризикам з допомогою соціальних накопичень» [5]. Така модель є достатньо пасивною і не дозволяє попереджувати проблеми соціального характеру;

- модель інституційно-економічного розвитку, в основу якої покладено інститут соціального страхування населення, який функціонує «під контролем та з гарантіями держави» [5]. Економічно активна працездатна частина населення, в залежності від розмірів соціальних внесків, які виплачуються в державні страхові фонди, має можливість різними формами соціального захисту. Така модель також вважається переважно пасивною і не направленою на профілактику;

- інституційно-розподільча модель є найбільш прогресивною, за якої система соціального забезпечення є найбільш інтегрованим інститутом в суспільстві. В рамках даної моделі, в порівнянні з попередніми, об'єктом соціальної політики виступає все населення держави.

Соціолог Г. Еспінг-Андерсен запропонував такі моделі соціальної політики:

- патерналістська (ліберальна), для якої загалом характерний остаточний принцип надання соціальної допомоги на мінімальному рівні лише тим категоріям населення, які потребують найбільшої допомоги. В державах з даною моделлю високий рівень розшарування населення, а головною метою є скорочення бідності. Соціальна допомога в державі орієнтована на «адресну» допомогу і передбачає перевірку ступеню потреб адресата;

- корпоративістська (консервативна, етатистська), в основі якої лежить ідея соціального страхування і пряме надання фінансового забезпечення. Головною метою даної моделі є збереження життєвого рівня, який був досягнутий під час трудової діяльності;

- соціально-демократична (скандинавська), для якої характерний слабкий рівень соціального розшарування, пряме надання фінансового забезпечення. А головною метою є перерозподіл доходів, вирівнювання соціальної допомоги і надання стандартної допомоги чи певних послуг.

Англійським вченим Н. Менінгом була запропонована модель соціальної політики, в основу якої лягла політична система управління.

Плюралістична модель заснована на існуванні плюралістичної політичної системи, відповідно до якої будь-який громадянин держави особисто або через інститути громадянського суспільства, групи тиску здійснює тиск на політиків та впливає на формування і реалізацію системи соціального забезпечення. За такої системи політики залежать від своїх виборців і тому змушені піклуватися про їх інтереси, що відображається в особливостях системи соціального захисту.

Модель еліт зазначає, що в реальному житті простим людям складно впливати на соціальну політику. А люди, які здійснюють соціальну політику є закритою соціальною

групою, яка функціонує за власними законами, правилами, має власні канали передачі інформації. Така закритість прослідковується в багатьох країнах, де державними службовцями традиційно стають випускники престижних вузів. Вони на думку Н. Менінга, мають загальні ідеї про соціальну політику і реалізують їх в своїх політичних діях. Крім того багато представників груп в плюралістичній моделі підпорядковуються представниками еліти.

Корпоративна модель виділяє три основних суб'єкти соціальної політики. По-перше, держава, яка відстоює власні інтереси та інтереси державної еліти; по-друге, бізнес-групи, які відстоюють інтереси бізнесу, підприємців; по-третє, профспілки, які представляють інтереси держави і працівників. Форма і структура соціальних політики в даній моделі залежить від взаємодії даних структурних елементів. Крім цього кожна з цих груп відстоює власні інтереси: держава зацікавлена в рівні податків, які дозволять забезпечувати соціальну сферу, бізнес – в зниженні податків, а профспілки – в рівні заробітної плати тощо.

Марксистська модель виділяє провідну роль в реалізації соціальної політики бізнес-класу, який є справжньою елітою, інтереси якої враховує вся система соціальної політики. При цьому рівень конфліктів достатньо високий між представниками зазначених груп через зіткнення соціальних інтересів.

Автори даних концепцій виділяли різні критерії аналізу моделей соціальної політики, зокрема роль держави, рівень соціального розшарування, принципи фінансування тощо. Це дозволяє зрозуміти специфіку кожної моделі соціальної політики, її особливостей функціонування в кожному суспільстві.

Соціальна держава в ХХ ст. стає ідеалом політики європейських держав і способом досягнення високих стандартів життя і соціальних гарантій. Виникнення соціальних функцій держави пройшло складним шляхом, в якому соціальна держава створює умови для розвитку всіх громадян, в першу чергу їх здоров'я і освіти, а також якості життя людей.

Зміни в українському суспільстві призвели до необхідності позитивних змін, модернізації в сфері соціальної політики. Такі зміни є ускладненими через соціально-політичні проблеми української держави, технічне відставання в промисловості, низький рівень розвитку сфери послуг, наявність бюрократичних традицій управління тощо.

Спочатку в Україні переважала патерналістська модель соціального розвитку, за якої соціальний захист розповсюджувався на всі прошарки населення без винятку. Сучасна соціальна політика прагне перейти на новий рівень, що пов'язаний з переходом до адресної соціальної системи.

В Україні населення підрозділяється на наступні групи. Перша група включає дітей та молодь, які практично не мають надії на державу і не визнають патерналістське ставлення держави. Маючи освіту, знання вони очікують від держави створення можливості працювати та самореалізовуватися. Друга група людей включає тих, хто проживав за часів СРСР і в більшій мірі залежить від держави. Оскільки значна частина працевлаштування людей не старших за певний вік (45-50 років), фактично можна говорити про дискримінацію за віком. Третя група людей, це інваліди, пенсіонери, які потребують опіки від держави та соціального захисту. І тут гостро постає проблема саме адресної соціальної політики.

Установлення ефективного балансу між державним, громадським і бізнес-сектором дозволить мати більш широке залучення категорій населення та появу адресності в соціальній роботі. Кожен з цих секторів має займатися визначеними категоріями населення [3, с. 249].

Головною метою сучасної соціальної політики повинна виступати гармонізація суспільних відносин, забезпечення політичної стабільності і громадянської злагоди. Соціальна держава несе відповідальність за забезпечення умов і задоволення потреб тих прошарків населення, які потребують допомоги, і створення умов вільно розвиватися всьому

суспільству. Але держава сприяє задоволенню соціальних потреб на необхідному рівні, який залежить від рівня її економічного розвитку, існуючих політичних цінностей та ідеалів, традицій. При цьому держава до вирішення своїх завдань залучає інститути громадянського суспільства, політичні партії, профспілки, різні фонди та асоціації, недержавні об'єднання тощо.

Результати останніх соціологічних досліджень показують низький рівень довіри до органів державної влади в Україні. А довіра є однією з умов, що забезпечують суспільну стабільність. Довіра до влади є орієнтацією на те, що органи державної влади задовольняючи потреби та інтереси будуть діяти на благо народу. Сьогодні можна зазначити, що в українському суспільстві відсутнє відчуття безпеки при появі довіри до органів влади. Тоді як високий рівень довіри громадян сприяє стабілізації соціально-політичної ситуації, дозволяє покращити відносини між державою та громадянським суспільством.

Практика проведення соціальної політики пов'язана з наступними напрямками її реалізації: соціальне страхування, соціальний захист і допомога, соціальні послуги, соціальне забезпечення, соціальні заходи на ринку праці, житлова політика тощо.

Соціальна політика тісно пов'язана з політикою держави загалом, в тому числі зовнішньою політикою, а також економічною, бюджетною, податковою політикою і т. д. Значимість соціальної політики в соціальній державі є достатньо високою і визначається впливом на підвищення рівня продуктивності праці, освітнього і кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, науково-технічного і культурного життя суспільства. Вибір моделі соціальної політики повинен відбуватися з урахуванням економічного розвитку країни, джерел і принципів фінансування, запитів і потреб населення.

Діяльність держави та різних громадських організацій щодо соціальної підтримки членів суспільства формує соціальну політику як управлінський вплив на суспільство з метою забезпечення умов для соціальної стабільності, життєдіяльності, репродукції, розвитку індивіда і суспільства.

В цілому соціальна політика спрямована на встановлення такого співвідношення соціальних потреб і умов життя індивідів, яке виключає стан потреб (тимчасову або постійну незадоволеність соціальних потреб людини, які забезпечують її існування і відтворення), яка породжується нездатністю індивіда самостійно забезпечити їх задоволення.

Втручання держави в соціальну сферу при цьому не повинно носити тотальний характер, так як це може призвести до деградації цієї сфери, демобілізації ініціативи, особистої відповідальності. Тому соціальна політика - це завжди пошук балансу між забезпеченням свободи і рівності, соціального розвитку та економічного зростання. Тому, проводячи державну соціальну політику, важливо враховувати все поле її охоплення, не захоплюватися одними напрямками і не забувати інші.

Аналіз вищевикладеного дозволяє зробити висновок, що соціальна політика - це комплексне поняття, що характеризує, з одного боку, сукупність ідеологічних уявлень суспільства і держави про цілі соціального розвитку, а з іншого - їх конкретну діяльність по досягненню соціальних результатів, що відповідають цим цілям. Таким чином, соціальна політика може бути сучасною і гуманістичною лише тоді, коли вона вміло вбирає в себе інтереси класів і соціальних груп, гармонізує їх і тим самим забезпечує стабільність суспільства, впевненість людей в завтрашньому дні, породжує оптимізм. При цьому функціонування соціальної держави дозволяє сформулювати таку особистість, яка характеризується політичною і економічною активністю, здатністю самостійно приймати рішення, усвідомлює власні інтереси впевнена у власних можливостях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини. 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України.— 2008. - № 93.- Ст. 3103.
2. Конституція України, 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
3. Люта П. Сучасні моделі соціальної політики як інструмент забезпечення екологічності суспільного буття // Актуальні проблеми психології. – Т.7. Вип.36. – С.242-251.
4. Офіційне тлумачення положення статті 1 див. в Рішенні Конституційного Суду // Офіційний вісник України. — 2012. - № 11. - Ст. 422.
5. Шарин В. Социальная защита населения зарубежные модели [Электронный ресурс] – URL://www.cnas.ru/ st_sharin1.html.

Зугравий Ілля Олександрович – аспірант кафедри соціології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

УДК 316.614

**СІМ'Я ЯК ЦІННІСТЬ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР**

У статті розкрито теоретичні основи, сутність та значення цінностей, як складової частини життєвих орієнтирів людей. Проаналізовано вплив цінностей на сім'ю як соціальний інститут та фактори, які впливають на формування ціннісних орієнтирів у різних суспільствах. Сімейні цінності розглянуті, як домінуючі цінності в період економічних криз.

Ключові слова: сім'я, цінність, норма, мораль, традиція, особистість, покоління.

**СЕМЬЯ КАК ЦЕННОСТЬ В ПЕРИОД СОЦИАЛЬНОЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ:
СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ**

В статье раскрыты теоретические основы, сущность и значение ценностей, как составной части жизненных ориентиров людей. Проанализировано влияние ценностей на семью как социальный институт и факторы, влияющие на формирование ценностных ориентиров в разных обществах. Семейные ценности рассмотрены, как доминантные ценности в период экономических кризисов.

Ключевые слова: семья, ценность, норма, мораль, традиция, личность, поколения.

**FAMILY AS A VALUE IN THE PERIOD OF SOCIAL UNCERTAINTY:
SOCIOCULTURAL DIMENSION**

The article describes theoretical basics, essence and significance of values as a constituent part of people's life orientation. Influence of the values on the family as a social institution and the factors influencing the formation of values in different societies are analyzed. Family values are considered as dominant once in the period of economic crisis.

Keywords: family, value, norm, morality, tradition, personality, generation.

Одним із актуальних питань соціології з моменту її становлення як науки і до нашого часу є питання виникнення і функціонування в суспільстві норм і цінностей, які визначають поведінку індивідів цього суспільства. Цією темою цікавляться не тільки соціологи, юристи, культурологи, а й інші фахівці різних галузей суспільних наук. Людською цивілізацією з давніх-давен накопичено арсенал засобів з метою захистити існуючий соціальний порядок. Однак є й деяка межа, за якою девіантна поведінка перетворюється на стандартну і таку, що